ทักษะการสื่อสารเชิงบวก: การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครู ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

Positive Communication Skills: Building Positive Relationships of Teachers in Primary Schools

นพมาศ คลื่นบรรเลง[1], วงศ์วิศว์ หมื่นเทพ[2] และ บุษกร วัฒนบุตร[3]

Noppamas Kluenbanleng[1], Wongwit Muenthep[2] and Busakorn Watthanabut[3]

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

Doctor of Philosophy in Business and Human Capital Development Program, North Bangkok University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: [1]teachernuy@gmail.com

Retrieved: February 22, 2026; **Revised:** April 6, 2026; **Accepted:** April 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอทักษะการสื่อสารเชิงบวกซึ่งเป็นกลไกการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยมีขอบเขตศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีทักษะการสื่อสารเชิงบวก แนวคิดความสัมพันธ์เชิงบวกของครู และแนวคิดหรือหลักการการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา บทความนี้เสนอว่า การสื่อสารเชิงบวกของครู ได้แก่ การฟังอย่างตั้งใจ การใช้ถ้อยคำเชิงสร้างสรรค์ การแสดงความเคารพและเห็นคุณค่าในผู้อื่น และการสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ เป็นกลไกสำคัญต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ดังนั้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครูควรได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพความสัมพันธ์ภายในโรงเรียนและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: ทักษะการสื่อสารเชิงบวก; การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครู; แนวคิดหรือหลักการการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

Abstract

This academic article aims to present positive communication skills as a mechanism for fostering positive relationships among teachers in primary schools. The scope of the study includes theories of positive communication skills, concepts of teachers' positive relationships, and principles of positive communication in primary school settings. The article proposes that positive communication among teachers comprising active listening, the use of constructive language, the expression of respect and appreciation for others, and empathetic communication is a key mechanism in strengthening positive relationships and creating a learning-conducive working environment in primary schools. Therefore, the development of teachers' positive communication skills should be systematically promoted in order to enhance the quality of

relationships within schools and to support effective and sustainable educational management.

Keywords: Positive Communication Skills; Building Positive Relationships Among Teachers; Concepts or Principles of Positive Communication in Primary Schools.

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเรื่อง ทักษะการสื่อสารเชิงบวก ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในวงการศึกษาและจิตวิทยาเชิงบวก เนื่องจากเป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งเน้นการใช้ถ้อยคำและพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ การเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น การรับฟังอย่างตั้งใจ และการแสดงความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมีคุณภาพ (Rogers, 1983; Goleman, 2006) โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งครูมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมทั้งพัฒนาการด้านการเรียนรู้และพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียน การสื่อสารเชิงบวกจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ และบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ในขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงบวกของครู ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างครูด้วยกัน ระหว่างครูกับผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา (Hargreaves, 2000; Wentzel, 2012) ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นพลวัต และต้องอาศัยการสื่อสารที่เหมาะสมและต่อเนื่องเป็นกลไกสำคัญในการสร้างและธำรงรักษา อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แม้งานวิจัยจำนวนมากจะศึกษา “การสื่อสารเชิงบวก” และ “ความสัมพันธ์เชิงบวก” ในบริบททางการศึกษา แต่ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการศึกษาในลักษณะแยกส่วน ขาดการอธิบายเชิงลึกถึง “กลไกเชิงกระบวนการ” ที่แสดงให้เห็นว่าทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครูสามารถนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกได้อย่างไร โดยเฉพาะในบริบทเฉพาะของโรงเรียนระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ ในสภาพความเป็นจริง ครูจำนวนหนึ่งยังประสบปัญหาด้านการสื่อสาร อันเนื่องมาจากภาระงานที่เพิ่มขึ้น ความแตกต่างของมุมมอง และข้อจำกัดของบริบทการทำงาน ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจคลาดเคลื่อนและความตึงเครียดในความสัมพันธ์ (Fullan, 2016) สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางเชิงระบบสำหรับเสริมสร้างทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครู

การสื่อสารในสถานศึกษาจึงไม่ใช่เพียงกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็น “เครื่องมือเชิงกลไก” ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในองค์กรทางการศึกษา (Hoy & Miskel, 2013) โดยเฉพาะในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งครูต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายกลุ่ม ทั้งผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน นักเรียน และผู้ปกครอง การพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพของระบบความสัมพันธ์ภายในโรงเรียน

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทักษะการสื่อสารเชิงบวกและแนวคิดความสัมพันธ์เชิงบวกของครู พร้อมทั้งนำเสนอ “กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ” ที่อธิบายกลไกของการใช้ทักษะการสื่อสารเชิงบวกในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษา อันเป็นการเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้เดิม และมุ่งพัฒนาแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง เพื่อส่งเสริมบรรยากาศทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ทฤษฎีทักษะการสื่อสารเชิงบวก

ทฤษฎีทักษะการสื่อสารเชิงบวกเป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายการสื่อสารในฐานะกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลเท่านั้น แนวคิดนี้มุ่งสร้างผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์ เสริมสร้างความเข้าใจอันดี ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่ายในการสื่อสาร รากฐานสำคัญของแนวคิดดังกล่าวมาจากทฤษฎีมนุษยนิยม ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาและต้องการการยอมรับจากผู้อื่น โดย Carl Rogers (Rogers, 1983) เสนอว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพควรตั้งอยู่บนความจริงใจ การยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข และความเข้าอกเข้าใจ องค์ประกอบเหล่านี้เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์เชิงบวก เมื่อบุคคลรู้สึกได้รับการยอมรับ จะมีแนวโน้มเปิดใจและมีส่วนร่วมในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ แนวคิดการสื่อสารเชิงบวกยังได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีสำคัญหลายประการ ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงยืนยันคุณค่า ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมการสื่อสารสามารถส่งเสริมหรือบั่นทอนคุณค่าของผู้รับสารได้ การแสดงการยอมรับและการให้เกียรติช่วยสร้างความปลอดภัยทางจิตใจ ขณะที่การลดทอนคุณค่านำไปสู่ความตึงเครียดและความขัดแย้ง โดย Julia T. Wood (Wood, 2016) และทฤษฎีบรรยากาศการสื่อสารของ Jack Gibb (Gibb, 1961) ชี้ให้เห็นว่าการใช้ภาษาและพฤติกรรมที่ไม่กล่าวโทษ ไม่ควบคุม และไม่ตัดสิน จะช่วยสร้างบรรยากาศเชิงสนับสนุน ทำให้ผู้ร่วมสื่อสารเปิดใจและเกิดความร่วมมือมากขึ้น มิติด้านอารมณ์ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมผ่านทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ โดย Daniel Goleman (Goleman, 2006) ซึ่งระบุว่าความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการบริหารจัดการอารมณ์อย่างเหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดการสื่อสารเชิงลบและคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีในระยะยาว ขณะเดียวกัน แนวคิดจากจิตวิทยาเชิงบวกของ Martin Seligman (Seligman, 2011) เน้นบทบาทของอารมณ์เชิงบวก ความหวัง และจุดแข็งของบุคคล ซึ่งการสื่อสารเชิงบวกถือเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันและความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งบุคคลและองค์การ

การสื่อสารเชิงบวกเป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล โดยเน้นการใช้ภาษา ท่าที และพฤติกรรมที่เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น การสื่อสารลักษณะนี้มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากแต่ต้องอาศัยทักษะเฉพาะด้านที่สามารถเรียนรู้ พัฒนา และฝึกฝนได้อย่างเป็นระบบ การทำความเข้าใจองค์ประกอบเชิงทักษะของการสื่อสารเชิงบวกจึงมีความสำคัญต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษา การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ทักษะการฟังอย่างตั้งใจและเข้าอกเข้าใจ ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ (active listening) เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารเชิงบวก ผู้สื่อสารต้องให้ความสนใจกับทั้งเนื้อหาและอารมณ์ของผู้พูด โดยไม่ขัดจังหวะ ไม่รีบด่วนตัดสิน และแสดงออกถึงความตั้งใจรับฟังผ่านท่าที น้ำเสียง และการตอบสนองที่เหมาะสม การฟังเชิงเข้าอกเข้าใจช่วยให้ผู้พูดรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับและมีคุณค่า ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์เชิงบวก (Rogers, 1983; Wood, 2016)

2. ทักษะการใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์และให้เกียรติ การเลือกใช้ถ้อยคำที่สุภาพ ชัดเจน และสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเชิงบวก ภาษาเชิงบวกช่วยลดการกล่าวโทษ การวิพากษ์เชิงลบ และการใช้ถ้อยคำที่ลดทอนคุณค่าของผู้อื่น การใช้ภาษาที่แสดงความเคารพและเห็นคุณค่าในความคิดเห็นของคู่สื่อสาร ช่วยสร้างบรรยากาศการสื่อสารที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง (Gibb, 1961)

3. ทักษะการสะท้อนความคิดและความรู้สึก การสะท้อนความคิดและความรู้สึก (reflection) เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้รับสารรับรู้ว่าผู้สื่อสารเข้าใจสิ่งที่ตนสื่อออกมาอย่างแท้จริง การสะท้อนอาจอยู่ในรูปของการทวนความ

การสรุปใจความสำคัญ หรือการกล่าวถึงความรู้สึกที่รับรู้ได้จากการสื่อสาร ทักษะนี้ช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตีความ และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการสื่อสาร (Rogers, 1983)

4. ทักษะการควบคุมอารมณ์และการสื่อสารอย่างมีสติ การสื่อสารเชิงบวกต้องอาศัยความสามารถในการตระหนักรู้และควบคุมอารมณ์ของตนเอง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความตึงเครียดหรือความขัดแย้ง ผู้ที่สามารถจัดการอารมณ์ได้ดีจะเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ลดการตอบสนองด้วยอารมณ์เชิงลบ และรักษาบรรยากาศการสื่อสารให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งชี้ว่าความสามารถด้านอารมณ์มีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพของการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Goleman, 2006)

5. ทักษะการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกและเสริมสร้าง การให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารในทุกบริบท การสื่อสารเชิงบวกเน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ชัดเจน สร้างสรรค์และมุ่งพัฒนา โดยควบคู่กับการยืนยันคุณค่าของผู้รับสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกช่วยเสริมแรงพฤติกรรมที่เหมาะสม เพิ่มแรงจูงใจ และลดความรู้สึกต่อต้านหรือป้องกันตนเอง (Wood, 2016)

6. ทักษะการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม การสื่อสารเชิงบวกไม่ใช่การสื่อสารทางเดียว แต่เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ การตั้งคำถามเชิงเปิด การเชิญชวนให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการยอมรับความแตกต่าง เป็นทักษะที่ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการสื่อสาร (Seligman, 2011)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ทักษะการสื่อสารเชิงบวกประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ การฟังอย่างตั้งใจและเข้าอกเข้าใจ การใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์และให้เกียรติ การสะท้อนความคิดและความรู้สึก การควบคุมอารมณ์และการสื่อสารอย่างมีสติ การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกและเสริมสร้าง และการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารเชิงบวกมิใช่เพียงเทคนิคการพูดหรือการเลือกใช้ถ้อยคำเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองและผู้อื่นควบคู่กับความสามารถในการบริหารจัดการอารมณ์และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความไว้วางใจ การพัฒนาทักษะดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้าใจอันดี ลดความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน เมื่อบุคคลสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการสื่อสารเชิงบวกได้อย่างเหมาะสม ย่อมนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ความผูกพันต่อกลุ่ม และผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์ในระยะยาว

ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงบวกของครู

ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้ ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา และความผูกพันต่อองค์การทางการศึกษา แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่าคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ พฤติกรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้น การทำความเข้าใจที่มาของความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจึงจำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรอบทฤษฎีทางจิตวิทยาและการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง รากฐานสำคัญประการหนึ่งมาจากแนวคิดมนุษยนิยม ซึ่งมองว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่า มีศักยภาพในการพัฒนา และต้องการการยอมรับจากผู้อื่น Carl Rogers (Rogers, 1983) เสนอว่า ความจริงใจ การยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข และความเข้าอกเข้าใจ เป็นเงื่อนไขหลักของการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนต่อการเติบโต เมื่อครูแสดงออกถึงการยอมรับและความเข้าใจ ผู้เรียนจะเกิดความไว้วางใจ กล้าแสดงออก และเปิดรับการเรียนรู้มากขึ้น ในมิติของการสื่อสารแนวคิดการยืนยันคุณค่าชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมของครูสามารถส่งเสริมหรือบั่นทอนความรู้สึกมีคุณค่าของผู้เรียนได้ Julia T. Wood (Wood, 2016) อธิบายว่า การรับฟัง การให้เกียรติ และการตอบสนองอย่างเคารพ ช่วยสร้างความปลอดภัยทางจิตใจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในกระบวนการเรียนรู้

นอกจากนี้ บรรยากาศการสื่อสารในชั้นเรียนยังมีบทบาทโดยตรงต่อการก่อรูปความสัมพันธ์ Jack Gibb (Gibb, 1961) เสนอว่าบรรยากาศเชิงสนับสนุนที่ปราศจากการกล่าวโทษ การควบคุม หรือการตัดสิน จะทำให้ผู้เรียนเปิดใจและมีความพร้อมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากขึ้น ครูจึงเป็นผู้กำหนดทิศทางของบรรยากาศดังกล่าวผ่านวิธีพูด การใช้คำถาม และการแสดงออกทางพฤติกรรม ในอีกด้านหนึ่ง ความสามารถในการบริหารจัดการอารมณ์ของครูถือเป็นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ระยะยาว Daniel Goleman (Goleman, 2006) ชี้ว่าบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถรับรู้อารมณ์ของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความไว้วางใจในชั้นเรียน ขณะเดียวกัน แนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกเน้นบทบาทของอารมณ์เชิงบวก ความหวัง และจุดแข็งของบุคคล Martin Seligman (Seligman, 2011) มองว่าความสัมพันธ์ที่ดีเป็นทั้งปัจจัยและผลลัพธ์ของความเป็นอยู่ที่ดี เมื่อครูสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมพลังบวกจะช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและความผูกพันของผู้เรียนต่อการเรียนรู้

ความสัมพันธ์เชิงบวกของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน บรรยากาศการเรียนรู้ และความสำเร็จของผู้เรียนในระยะยาว การทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาวิชาชีพครูและการยกระดับคุณภาพการศึกษา รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงบวกของครูเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากโรงเรียนเป็นองค์การทางสังคมที่การทำงานและการเรียนรู้ต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างต่อเนื่อง ทั้งระหว่างครูกับผู้เรียน ครูกับเพื่อนร่วมงาน ครูกับผู้บริหาร และครูกับผู้ปกครอง ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจึงมุ่งอธิบายว่า ความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการยอมรับคุณค่าของบุคคล สามารถส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้และประสิทธิภาพทางการศึกษาได้บนความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่ด้วยความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล รวมถึงความร่วมมือในการทำงานเพื่อเป้าหมายทางการศึกษา ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ช่วยให้ครูสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านวิชาการ อารมณ์ และสังคมของผู้เรียน (Wentzel, 2012) ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดสำคัญทางจิตวิทยาและการศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่า ศักดิ์ศรี และศักยภาพของความเป็นมนุษย์ โดยมองว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการพัฒนาและเติบโตได้ หากได้รับการยอมรับ ความเข้าใจ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในบริบททางการศึกษา โดยเฉพาะในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับผู้เรียน รวมถึงความสัมพันธ์ทางวิชาชีพระหว่างครูด้วยกัน Carl R. Rogers (Rogers, 1983) นักจิตวิทยามนุษยนิยมคนสำคัญ เสนอว่า ความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพต้องตั้งอยู่บนองค์ประกอบหลักสามประการ ได้แก่ ความจริงใจ (genuineness) การยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข (unconditional positive regard) และความเข้าอกเข้าใจ (empathy) องค์ประกอบเหล่านี้เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ช่วยให้บุคคลรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ กล้าแสดงออก และเปิดรับการเรียนรู้ เมื่อถูกนำมาใช้ในบริบทของโรงเรียน จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนการพัฒนาของทุกฝ่าย ในบริบทของครู ทฤษฎีมนุษยนิยมเน้นให้ครูมองผู้เรียนและเพื่อนร่วมงานในฐานะมนุษย์ที่มีคุณค่าและความแตกต่างเฉพาะบุคคล ครูที่ยึดแนวคิดมนุษยนิยมจะให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และหลีกเลี่ยงการตัดสินหรือการควบคุมที่บั่นทอนคุณค่า การปฏิบัติลักษณะนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความรู้สึกเป็นที่ยอมรับ และความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในชุมชนโรงเรียน

นอกจากนี้ ทฤษฎีมนุษยนิยมยังสะท้อนบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว ครูที่แสดงความจริงใจและเข้าอกเข้าใจ จะสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบรรยากาศการทำงานที่เอื้อ

ต่อการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีมนุษยนิยมเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยอธิบายการเกิดความสัมพันธ์เชิงบวกของครู โดยชี้ให้เห็นว่า ความจริงใจ การยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข และความเข้าอกเข้าใจเป็นหัวใจของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ การนำทฤษฎีมนุษยนิยมไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษาอย่างรอบด้าน

2. ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียน (Teacher–Student Relationship Theory) เป็นแนวคิดสำคัญในด้านจิตวิทยาการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ ซึ่งอธิบายบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนในฐานะปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางวิชาการ อารมณ์ และสังคมของผู้เรียน แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่ได้เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างครูกับผู้เรียนเป็นฐานรองรับ Wentzel (Wentzel, 2012) อธิบายว่า ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นใกล้ชิด และสนับสนุนระหว่างครูกับผู้เรียน มีอิทธิพลโดยตรงต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน และพฤติกรรมเชิงบวกของผู้เรียน ผู้เรียนที่รับรู้ว่าครูให้ความสำคัญ เข้าใจ และพร้อมให้การสนับสนุนมักมีความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ กล้าแสดงออก และมีทัศนคติเชิงบวกต่อโรงเรียนและการเรียนรู้ ในมิติของแรงจูงใจ ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียนชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงบวกช่วยส่งเสริมแรงจูงใจภายในของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนรู้สึกว่าความพยายามและความสามารถของตนได้รับการยอมรับ การได้รับการสนับสนุนจากครูช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์เชิงบวกยังมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียน ผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครูมักแสดงพฤติกรรมเชิงบวก เช่น การเคารพกติกา การร่วมมือกับผู้อื่น และการควบคุมตนเองได้ดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินหรือขาดการสนับสนุนอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาและการขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ในบริบทของครู ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียนสะท้อนบทบาทของครูในฐานะผู้ดูแล สนับสนุน และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มากกว่าผู้ควบคุมหรือผู้สั่งการเพียงฝ่ายเดียว ครูที่สามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียนจะเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และช่วยส่งเสริมบรรยากาศในห้องเรียนที่ปลอดภัย เป็นมิตร และสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียนชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่อบอุ่น ใกล้ชิด และสนับสนุน เป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ความสัมพันธ์เชิงบวกของครูมิได้เป็นเพียงผลพลอยได้ของการเรียนการสอน หากแต่เป็นกลไกหลักที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และพฤติกรรมเชิงบวกของผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

3. ทฤษฎีบรรยากาศการสื่อสาร (Communication Climate Theory) เป็นแนวคิดสำคัญในศาสตร์ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งอธิบายอิทธิพลของรูปแบบและลักษณะการสื่อสารที่ส่งผลต่อความรู้สึก การรับรู้ และพฤติกรรมของผู้ร่วมสื่อสาร James R. Gibb (Gibb, 1961) เป็นนักวิชาการคนสำคัญที่เสนอแนวคิดนี้ โดยชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารในองค์การหรือสังคมใด ๆ สามารถก่อให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อความร่วมมือหรือบรรยากาศที่นำไปสู่การป้องกันตนเองของผู้รับสาร ทั้งนี้ บรรยากาศการสื่อสารดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล Gibb อธิบายว่า บรรยากาศการสื่อสารสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะหลัก ได้แก่ บรรยากาศการสื่อสารเชิงสนับสนุน (supportive communication climate) และบรรยากาศการสื่อสารเชิงป้องกัน (defensive communication climate) บรรยากาศเชิงสนับสนุนเป็นบรรยากาศที่ผู้สื่อสารใช้ถ้อยคำและท่าทีที่เปิดกว้าง เคารพ และไม่คุกคามผู้อื่น ในขณะที่บรรยากาศเชิงป้องกันเกิดจากการสื่อสารที่เต็มไปด้วยการกล่าวโทษ การควบคุม และการตัดสิน ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยและมีแนวโน้มตอบสนองด้วยการ

ป้องกันตนเอง ในบริบทของโรงเรียน บรรยากาศการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครูทั้งกับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์เชิงบวกจะเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศเชิงสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยการสื่อสารที่ไม่กล่าวโทษ ไม่ควบคุม และไม่ตัดสิน การสื่อสารลักษณะนี้ช่วยลดความตึงเครียด เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ และสร้างความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจแก่ผู้ร่วมสื่อสาร

นอกจากนี้ Gibb ยังเสนอองค์ประกอบของบรรยากาศเชิงสนับสนุน ได้แก่ การสื่อสารที่เน้นการอธิบายมากกว่าการประเมิน การมุ่งแก้ปัญหาร่วมกันมากกว่าการควบคุม การแสดงความจริงใจและความเสมอภาค รวมถึงการเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในบริบทของครู จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการทำงานเป็นทีมภายในโรงเรียน ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการสื่อสารมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ร่วมสื่อสาร ความสัมพันธ์เชิงบวกของครูสามารถเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ในบรรยากาศการสื่อสารเชิงสนับสนุน ซึ่งช่วยสร้างความปลอดภัยทางจิตใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือในชุมชนโรงเรียน การนำแนวคิดของ Gibb ไปประยุกต์ใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการสื่อสารและความสัมพันธ์ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

4. ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) เป็นแนวคิดสำคัญทางจิตวิทยาสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการศึกษาและส่งเสริมศักยภาพ จุดแข็ง และคุณลักษณะเชิงบวกของมนุษย์ มากกว่าการมุ่งแก้ไขปัญหาหรือความบกพร่องเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับความสุข ความหมายของชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี และความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตและทำงานได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน Martin E. P. Seligman (Seligman, 2011) ผู้บุกเบิกแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก เสนอว่า ความเจริญงอกงามของมนุษย์ (flourishing) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ หนึ่งในนั้นคือ ความสัมพันธ์เชิงบวก (positive relationships) ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่หล่อเลี้ยงสุขภาวะทางจิตใจและความพึงพอใจในชีวิต ความสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้บุคคลรู้สึกเป็นที่ยอมรับ มีคุณค่า และมีแรงสนับสนุนในการเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ (Seligman, 2011) ในบริบทของวิชาชีพครู ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกช่วยอธิบายบทบาทของความสัมพันธ์เชิงบวกในฐานะทรัพยากรทางจิตใจที่สำคัญ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และผู้บริหาร ช่วยเสริมสร้างอารมณ์เชิงบวก ความรู้สึกมีความหมายในการทำงาน และความพึงพอใจในวิชาชีพ ครูที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในที่ทำงานมักมีความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น มีพลังในการทำงาน และสามารถรับมือกับความเครียดหรือแรงกดดันในงานสอนได้ดีกว่า

นอกจากนี้ จิตวิทยาเชิงบวกยังมองว่าความสัมพันธ์เชิงบวกไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันเท่านั้น แต่เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานและการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง เมื่อครูรู้สึกได้รับการสนับสนุนและยอมรับจากสภาพแวดล้อมการทำงาน จะเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกให้กรอบแนวคิดที่สำคัญในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงบวกของครู โดยชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพเป็นองค์ประกอบหลักของความเป็นอยู่ที่ดีและความเจริญงอกงามทั้งในระดับบุคคลและวิชาชีพ การส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกในโรงเรียนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

5. ทฤษฎีระบบนิเวศทางสังคม (Ecological Systems Theory) เป็นกรอบแนวคิดสำคัญทางจิตวิทยาพัฒนาการและการศึกษา ที่ใช้อธิบายการพัฒนาของมนุษย์ผ่านความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมรอบด้าน Urie Bronfenbrenner เสนอว่าพฤติกรรม การเรียนรู้ และความสัมพันธ์ของบุคคลมิได้เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กับระบบแวดล้อมหลายระดับที่เชื่อมโยงและส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง (Bronfenbrenner, 1979) ในบริบททางการศึกษา ทฤษฎี

ระบบนิเวศทางสังคมช่วยอธิบายความสัมพันธ์เชิงบวกของครูในมุมมองที่กว้างและเป็นองค์รวม โดยมองว่าความสัมพันธ์ของครูได้รับอิทธิพลจากบริบทแวดล้อมหลายระดับ ตั้งแต่ระดับใกล้ตัว เช่น ห้องเรียนและโรงเรียน ไปจนถึงระดับสังคมและนโยบายการศึกษา ความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจึงเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยทั้งในระดับบุคคลและระดับระบบแวดล้อมที่สนับสนุน Bronfenbrenner อธิบายระบบนิเวศทางสังคมออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ ระบบจุลภาค (microsystem) ระบบกลาง (mesosystem) ระบบภายนอก (exosystem) และระบบมหภาค (macrosystem) ในระดับจุลภาค ครูมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และผู้บริหาร ความสัมพันธ์ในระดับนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์เชิงบวก ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการสื่อสาร บรรยากาศการทำงาน และการสนับสนุนทางอารมณ์ ระบบกลางเป็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบจุลภาค เช่น ความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครอง หรือความสัมพันธ์ระหว่างห้องเรียนกับการบริหารโรงเรียน ความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจะเข้มแข็งยิ่งขึ้นเมื่อระบบเหล่านี้มีการประสานงานและสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสอดคล้อง ในระดับระบบภายนอก ครูอาจไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง แต่ระบบดังกล่าวส่งผลต่อการทำงานและความสัมพันธ์ของครู เช่น นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด สภาพเศรษฐกิจ หรือทรัพยากรทางการศึกษา หากระบบภายนอกเอื้อต่อการทำงาน จะช่วยลดความตึงเครียดและส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกในโรงเรียน ส่วนระบบมหภาคประกอบด้วยค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ และนโยบายการศึกษาของสังคมโดยรวม ปัจจัยเหล่านี้กำหนดกรอบความคิดและแนวปฏิบัติของครู รวมถึงทัศนคติต่อบทบาทวิชาชีพและความสัมพันธ์ในโรงเรียน สังคมที่ให้คุณค่ากับความร่วมมือ ความเคารพ และการพัฒนามนุษย์ จะเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครูในทุกระดับ ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีระบบนิเวศทางสังคมให้กรอบแนวคิดที่ช่วยทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงบวกของครูในลักษณะองค์รวม โดยชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เกิดจากตัวครูเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบบแวดล้อมหลายระดับ การส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกของครูจึงควรคำนึงถึงการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล โรงเรียน ชุมชน และนโยบายการศึกษา เพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการทำงานและการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงบวกของครู 5 ทฤษฎีสรุปได้ว่า ทฤษฎีมนุษยนิยม ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียน ทฤษฎีบรรยากาศการสื่อสาร ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก และทฤษฎีระบบนิเวศทางสังคม พบว่าทุกทฤษฎีมีจุดร่วมสำคัญคือการเน้น “ความสัมพันธ์” และ “ความปลอดภัยทางจิตใจ” เป็นหลักที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของผู้เรียน โดยทฤษฎีมนุษยนิยมให้ฐานคิดด้านทัศนคติของครู ทฤษฎีบรรยากาศการสื่อสารอธิบายรูปแบบพฤติกรรมการสื่อสาร ทฤษฎีความสัมพันธ์ครูกับผู้เรียนแสดงผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน ขณะที่จิตวิทยาเชิงบวกและระบบนิเวศช่วยขยายมิติไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีและบริบทแวดล้อม อย่างไรก็ตาม แต่ละทฤษฎีมีข้อจำกัด เช่น ความเป็นนามธรรม การเน้นเฉพาะบางมิติ หรือการประยุกต์ใช้ที่ยังไม่ครอบคลุม จึงไม่สามารถใช้เพียงลำพังได้ โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งผู้เรียนต้องการการยอมรับและความเข้าใจสูง การนำทฤษฎีไปใช้จึงควรเป็นลักษณะบูรณาการ โดยใช้ทฤษฎีมนุษยนิยมเป็นฐาน และเสริมด้วยแนวคิดด้านการสื่อสารและบริบท เพื่อพัฒนาการสื่อสารเชิงบวกของครูและสร้างความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

หลักการการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

การสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาไม่เพียงเป็นกลไกทางจิตวิทยาและการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับทิศทางการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม (Holistic Development) ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนการสร้าง “โรงเรียนคุณภาพ” และ “ห้องเรียนคุณภาพ” ที่มีบรรยากาศปลอดภัย อบอุ่น และเอื้อต่อการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,

2566; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การสื่อสารเชิงบวกของครูถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เนื่องจากช่วยสร้างความไว้วางใจ ความปลอดภัยทางจิตใจ และความร่วมมือระหว่างครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง อันสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นทั้งทักษะชีวิต (Life Skills) และทักษะทางสังคม (Social Skills) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) นอกจากนี้ นโยบายลดความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งเน้นการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียนรายบุคคล ยังสอดคล้องกับหลักการของการสื่อสารเชิงบวกที่ให้ความสำคัญกับการเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ขณะเดียวกัน แนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ส่งเสริม “วัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก” และ “การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม” ยังสอดคล้องกับหลักการของการสื่อสารเชิงบวกที่เน้นการเปิดรับความคิดเห็น การให้เกียรติ และการทำงานร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) ดังนั้น การพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครูจึงมิใช่เพียงประเด็นเชิงทฤษฎี แต่เป็นกลไกเชิงนโยบายที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้เกิดผลอย่างยั่งยืนในระดับสถานศึกษา

การสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือ ผ่านการใช้ภาษา น้ำเสียง ท่าที และพฤติกรรมที่แสดงถึงการเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้เรียน ส่งเสริมความปลอดภัยทางจิตใจ และเอื้อต่อการเรียนรู้ แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าการสื่อสารของครูไม่ได้เป็นเพียงการให้ข้อมูลหรือคำสั่ง แต่เป็นการหล่อหลอมทัศนคติ ความรู้สึกต่อตนเอง และความผูกพันของเด็กต่อโรงเรียน Carl Rogers (Rogers, 1983) อธิบายว่าการยอมรับอย่างจริงใจและความเข้าอกเข้าใจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและพัฒนาได้เต็มศักยภาพ ขณะเดียวกัน Julia T. Wood (Wood, 2016) ชี้ว่าการสื่อสารที่ยืนยันคุณค่าของผู้รับสารจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ในบริบทชั้นเรียนประถมศึกษา การสื่อสารเชิงบวกจึงครอบคลุมพฤติกรรม เช่น การรับฟังอย่างตั้งใจ การใช้ถ้อยคำสุภาพและสร้างกำลังใจ การให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนา การเปิดโอกาสให้ซักถาม และการตอบสนองต่ออารมณ์ของเด็กอย่างเหมาะสม การปฏิบัติเหล่านี้ช่วยสร้างบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย กล้าเรียนรู้จากความผิดพลาด และพร้อมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือ การสื่อสารที่เน้นความเป็นมนุษย์ ความเข้าใจ และการเสริมพลังให้ผู้เรียน อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี บรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อพัฒนาการ และผลลัพธ์ทางการศึกษาที่ยั่งยืน

โรงเรียนระดับประถมศึกษาเป็นช่วงสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม การจัดการศึกษาในระดับนี้คำนึงถึงการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย อบอุ่น และเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ในบริบทดังกล่าว การสื่อสารเชิงบวกของครูและบุคลากรทางการศึกษา ถือเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ และบรรยากาศภายในโรงเรียน ซึ่งการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเป็นการสื่อสารที่ใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง และพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และผู้ปกครอง โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือ การสื่อสารลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับการฟังอย่างตั้งใจ การแสดงความเข้าอกเข้าใจ และการยืนยันคุณค่าของผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็กวัยประถมศึกษา (Wood, 2016) ผู้เรียนระดับประถมศึกษาอยู่ในวัยที่ต้องการการยอมรับ การสนับสนุนทางอารมณ์ และความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ การสื่อสารเชิงบวกของครูช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกมีคุณค่า กล้าแสดงความคิดเห็น และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ งานวิจัยด้านจิตวิทยาการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่รับรู้ว่าครูให้ความสำคัญและเข้าใจตนเอง จะมีแรงจูงใจในการเรียนสูงขึ้น และแสดงพฤติกรรมเชิงบวกในห้องเรียนมากขึ้น (Wentzel, 2012) นอกจากนี้ การสื่อสารที่ไม่กล่าวโทษ ไม่ตัดสิน และไม่ลดทอนคุณค่า ยังช่วยลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และส่งเสริมการควบคุมตนเองของผู้เรียน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญ

ในช่วงวัยประถมศึกษา โดยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา การสื่อสารเชิงบวกช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่น ใกล้ชิด และสนับสนุน ครูที่ใช้การสื่อสารเชิงบวกจะสามารถสร้างความไว้วางใจและความผูกพันกับผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยและพร้อมมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ความสัมพันธ์เชิงบวกดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียน (Rogers, 1983; Wentzel, 2012) นอกจากผลต่อผู้เรียนโดยตรงแล้ว การสื่อสารเชิงบวกยังมีบทบาทสำคัญต่อบรรยากาศโดยรวมของโรงเรียน บรรยากาศการสื่อสารเชิงสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยการสื่อสารที่เปิดกว้าง เคารพ และให้เกียรติ จะช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในโรงเรียน แนวคิดบรรยากาศการสื่อสารของ Gibb (Gibb, 1961) ชี้ว่า บรรยากาศเชิงสนับสนุนช่วยให้ครูและผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ และพร้อมร่วมมือกันในการทำงานและการเรียนรู้ การสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาสามารถอธิบายผ่านองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

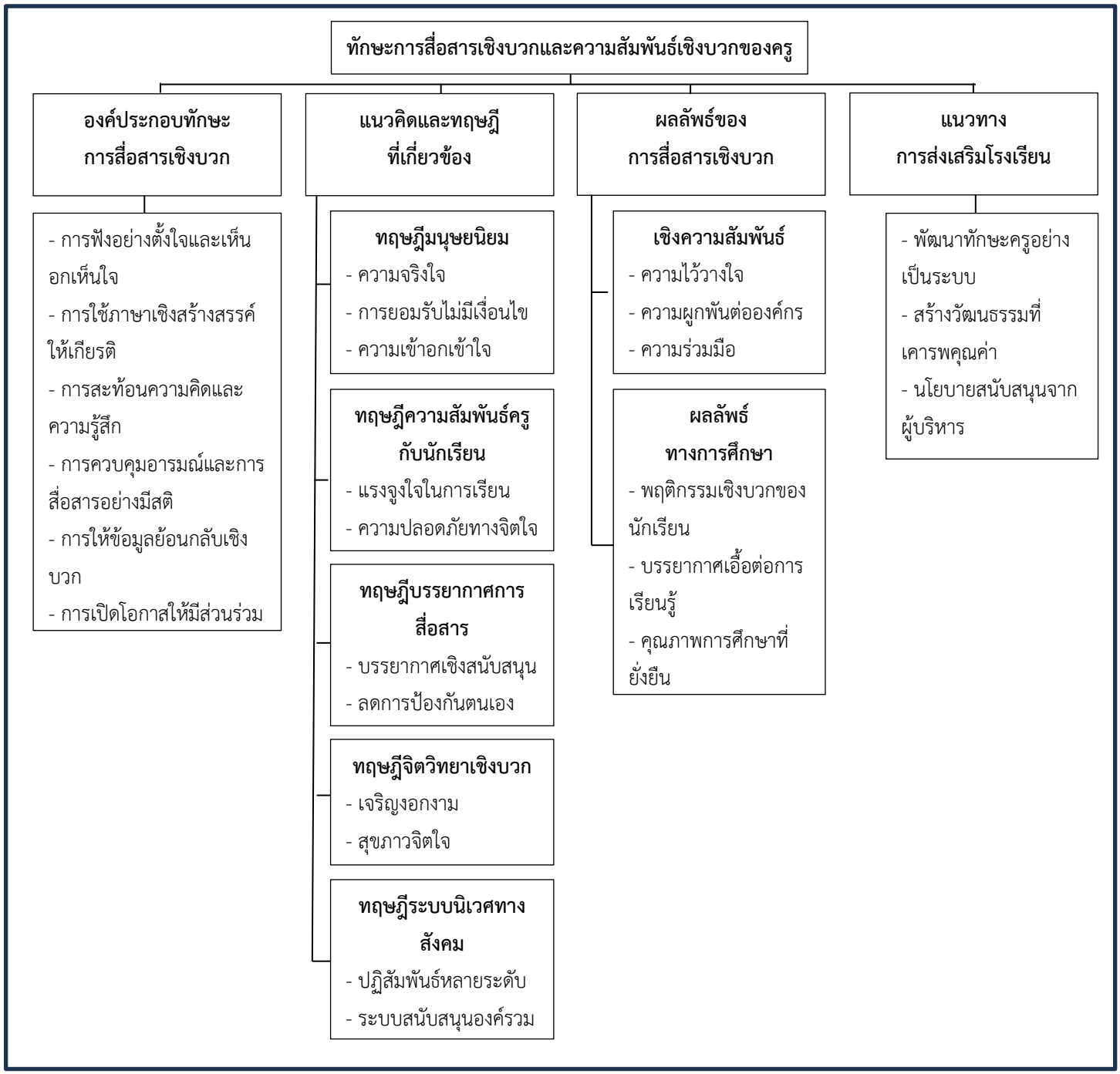
1. การฟังอย่างตั้งใจและเข้าอกเข้าใจผู้เรียน
2. การใช้ถ้อยคำเชิงสร้างสรรค์และเหมาะสมกับวัย
3. การสะท้อนความคิดและความรู้สึกของผู้เรียน
4. การควบคุมอารมณ์และสื่อสารอย่างมีสติ
5. การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกและเสริมสร้างแรงจูงใจ

องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้การสื่อสารของครูสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน และเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างยั่งยืน ซึ่งการส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เช่น การพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครู การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นความเคารพ ความร่วมมือ และการยืนยันคุณค่าของทุกคน รวมถึงการสนับสนุนจากผู้บริหารและนโยบายสถานศึกษาที่เอื้อต่อบรรยากาศการสื่อสารเชิงสนับสนุน แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การสื่อสารเชิงบวกเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานประจำวันของโรงเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ และบรรยากาศทางการศึกษา การสื่อสารที่เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของครู และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาและส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกจึงเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา

องค์ความรู้จากการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้สังเคราะห์องค์ความรู้เชิงบูรณาการที่อธิบายความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างฐานแนวคิดทางทฤษฎี ทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครู คุณภาพความสัมพันธ์ และผลลัพธ์ทางการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่า การสื่อสารเชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงบวกของครูที่เชื่อมโยงฐานทฤษฎีกับผลลัพธ์ทางการศึกษา ผ่านกระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการจัดการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงบวกของครู

สรุป

ทักษะการสื่อสารเชิงบวก ความสัมพันธ์เชิงบวกของครู และหลักการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมีรากฐานร่วมกันจากแนวคิดมนุษยนิยม จิตวิทยาเชิงบวก และทฤษฎีการสื่อสารที่เน้นการเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่ออารมณ์ แรงจูงใจ พฤติกรรม และคุณภาพความสัมพันธ์ในบริบททางการศึกษา ทฤษฎีทักษะการสื่อสารเชิงบวกมุ่งเน้นองค์ประกอบระดับบุคคล เช่น การฟังอย่างตั้งใจ การใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์ การสะท้อนความคิดและความรู้สึก การควบคุมอารมณ์ และการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก ซึ่งเป็นกลไกพื้นฐานของการสร้าง

ปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ ขณะที่ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงบวกของครูอธิบายความสำคัญของความไว้วางใจ การยอมรับ และบรรยากาศเชิงสนับสนุนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ส่วนหลักการสื่อสารเชิงบวกในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเป็นการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยมุ่งสร้างความปลอดภัยทางจิตใจ ความผูกพัน และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวกของครูเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ และเป็นกลไกหลักในการพัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ อารมณ์ และสังคม ดังนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริมการสื่อสารเชิงบวกอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับบุคคล วัฒนธรรมองค์กร และนโยบาย เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *แนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2553). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change.* (5th ed.). New York, NY: Teachers College Press.

Gibb, J. R. (1961). Defensive communication. *Journal of Communication, 11*(3), 141–148.

Goleman, D. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*. New York, NY: Bantam Books.

Hargreaves, A. (2000). Mixed emotions: Teachers' perceptions of their interactions with students. *Teaching and Teacher Education, 16*(8), 811–826.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice.* (9th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.

Rogers, C. R. (1983). *Freedom to learn for the 80s*. Columbus, OH: Merrill Publishing Company.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. New York, NY: Free Press.

Wentzel, K. R. (2012). Teacher–student relationships and adolescent competence at school. *Educational Psychologist, 47*(1), 1–16.

Wood, J. T. (2016). *Interpersonal communication: Everyday encounters.* (8th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.